

Lijfeigenen van de Duitse Orde

Ad Otten

De in het nederduits (dat is oud-Nederlands) gestelde midden-veertiende-eeuwse "Regel der broeders des Deutschen Huus" bevat een artikel dat ervan gewaagt: "Si moghen oec lude, wijf end man, knechte ende die(na)r-
nen, ten eweliken rechte besitten".¹ Dit artikel kan niet anders worden uitgelegd dan dat de Duitse Orde tot in het midden van de veertiende eeuw nog lijfeigenen bezat en dus eigendomsrechten deed gelden op personen. Vrij algemeen wordt nog aangenomen dat "de slavernij" tegen het einde van de dertiende eeuw in Noord-, Midden- en West-Europa ophield te bestaan. Als redenen worden veelal aangevoerd de opkomst van de steden en de bevrijding van de lijfeigenschap bij het ter kruisvaart gaan. Sommige (verouderde) literatuurbronnen houden het op de christianisering die aan "de slavernij" zelfs al op een veel eerder tijdstip in onze streken een einde gemaakt zou hebben. Het feit dat de Duitse Orde omstreeks 1350 de bovenvermelde huisregel nog hanteerde wijst voor wat dat laatste betreft overduidelijk op een onjuiste aanname. Anders zou de Orde - als verdediger van het geloof pur sang - haar eigen regel gesteld moeten hebben boven de christelijke regel. Nu kan natuurlijk aangevoerd worden dat de Duitse Orde deze regel alleen maar uitoefende in Zuid-Europa waar de Orde veel bezittingen had en waar de slavernij veel langer is blijven bestaan. Of zou de Orde slaven en slavinnen uit die streken geporteerd hebben? Wie zal het zeggen? Het verdwijnen van de slavernij in onze streken gold immers alleen de blanke inheemse bevolking. Want ondere andere de Nederlanders stonden toch nog eeuwenlang bekend als slavenhandelaars. En in de tweede helft van de voor Hollandse kooplieden zogenaamde gouden eeuw, was de Hollandse mensenhandel naar schatting tienmaal groter dan die van de

Engelsen. De van de west- en oostindische compagnie snel rijk wordende kooplieden van de Hollandse steden zullen zichzelf ook wel de nodige slaven hebben toebedeeld. Wat bijvoorbeeld te denken van het negerjongetje op het schilderij van "onze" Jan van Amstel uit dat tijdvak?

Gaan we in Gemertse archivalia op zoek naar sporen van de vroeger hier geheerst hebbende toestand van slavernij onder de inheemse bevolking, dan komen we al gauw tot de conclusie dat die rond 1500 toch inderdaad vrijwel moet zijn uitgestorven. Maar wel zijn er dan nog aanwijsbare sporen van die vroegere toestand. Zo dient in 1482 voor de Bossche schepensbank een zaak tussen de Duitse Orde en de gebroeders Henrick en Thomas Weyergank.² De broers worden door het gerecht keurmedeplichtig verklaard ten opzichte van het Huis van Gemert van de Duitse Orde. De keurmede is het recht van de heer om uit de nalatenschap van een horige één stuk van zijn keuze te kiezen of de waarde daarvan te ontvangen. De landsheer had veelal ook het recht van keurmede met betrekking tot de erfenis van bastaarden en van vreemdelingen. In het boven aangehaalde proces uit 1482 was het echter de horigheid die Thomas en Henrick parten speelde. In het daarover opgemaakte protocol wordt vastgelegd dat de broers keurmedeplichtig waren om de doodeenvoudige reden dat hun moeder, te weten Lijsbet de dochter van Rutger vander Heyden en Heylke Lobben, dat ook was. Het protocol maakt duidelijk dat de hele afstamming tot vier generaties terug nog eens goed was nagevlooid. De keurmedeplichtigheid van laatstgenoemde Heylke stamde van moederskant van Lysbeth Lobben.

NOTEN:

1. W. d'Ablaing van Giessenburg, *De Duitse Orde*, Utrecht, 1857, p.215.
2. Rijksarchief 's-Hertogenbosch, *Bossche Protokollen* jaargang 1481/1482 f.31 verso; Vgl. A. Otten, *De Vestiging van de Duitse Orde in Gemert 1200-1500*, Gemert, 1987, p.52.